

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ครูเป็นบุคลากรที่สำคัญทางการศึกษา เพราะภารกิจและบทบาทหน้าที่ของครูเกี่ยวข้องกับการพัฒนาผู้เรียน โดยตรง ดังพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้ระบุแนวทางการจัดการศึกษาไว้ในหมวด 4 มาตรา 24 เกี่ยวกับการจัดกระบวนการเรียนรู้ ข้อ 5 ว่าสถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง สนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม สื่อการเรียน และอำนวยความสะดวก เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีความรอบรู้ ทั้งนี้ผู้สอนและผู้เรียนอาจเรียนรู้ไปพร้อมกันจากสื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการประเภทต่าง ๆ ครูจึงต้องพัฒนาตนให้เป็นผู้รอบรู้และเรียนรู้ที่จะพัฒนาการจัดการเรียนการสอนให้มีคุณภาพ สำหรับมาตรา 26 กล่าวถึงการประเมินผู้เรียน โดยให้พิจารณาจากพัฒนาการของผู้เรียน ความประพฤติ การสังเกตพฤติกรรมการเรียน การร่วมกิจกรรมและการทดสอบควบคู่ไปในกระบวนการเรียนการสอนตามความเหมาะสมของแต่ละระดับ ครูจึงต้องทำการวัดพัฒนาการของนักเรียน ทั้งระหว่างดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอนและหลังจากเสร็จสิ้นการจัดการเรียนการสอน การวัดจึงมิได้ใช้เพียงแบบทดสอบ ดังนั้น ครูจึงต้องมีบทบาททั้งในการจัดกระบวนการเรียนรู้ และการประเมินผู้เรียนรวมทั้งในหมวด 7 มาตรา 53 ให้มีองค์กรวิชาชีพครูเป็นองค์กรอิสระภายใต้การบริหารงานของสภาวิชาชีพในกำกับของกระทรวงและให้ครูมีใบประกอบวิชาชีพ ครูจึงต้องพัฒนาตนและปฏิบัติงานในหน้าที่ให้ผ่านเกณฑ์การประเมินความรู้และทักษะพื้นฐานการเป็นครู เพื่อรับใบประกอบวิชาชีพตามมาตรฐานวิชาชีพครู นอกจากนี้ รัฐบาลยังได้มีนโยบายสนับสนุนและส่งเสริมให้ครูพัฒนาการเรียนการสอนจนเกิดเป็นผลงานทางวิชาการ ส่งให้คณะกรรมการประเมินหลายขั้นตอนเพื่อให้เข้าสู่ตำแหน่งทางวิชาการที่มีเงินประจำตำแหน่งไว้สำหรับครูใช้ในการพัฒนาการเรียนการสอนของตนให้ก้าวหน้าต่อไป แต่ผลงานทางวิชาการของครูดังกล่าวเกิดจากการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลหรือสารสนเทศเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนที่ครูรวบรวมไว้ ดังนั้นครูจำเป็นต้องมีการพัฒนาการเรียนการสอนของตนตลอดเวลา เพื่อให้ได้สารสนเทศเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนของตน ซึ่งสารสนเทศที่หาได้ง่ายและสะดวกที่สุดก็คือสารสนเทศที่ได้จากการประเมินตนเองของครูเพื่อพัฒนาการเรียนการสอน

จากการศึกษาเกี่ยวกับการประเมิน การประเมินตนเองของสถาบัน การประเมินตนเองของโรงเรียนหรือสถานศึกษาและการประเมินผลการปฏิบัติงานของครู พบว่าครูมีบทบาทและความสำคัญในการประเมินตนเองเพื่อพัฒนาการเรียนการสอน จึงมีตัวบ่งชี้ที่สำคัญในการประเมิน

ครู คือ ความรู้พื้นฐานของครู เทคนิคการสอนของครู ความสามารถในการวัดและประเมินผล ตลอดจนความสามารถในการนำผลการประเมินไปใช้ ตัวบ่งชี้ดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าครูมีบทบาทที่สำคัญในการจัดการเรียนการสอน ซึ่งการที่ครูจะจัดการเรียนการสอนได้ดีนั้น ครูต้องมีสารสนเทศจากการประเมินตนเองของครูเพื่อพัฒนาการเรียนการสอน

ในปัจจุบันประเทศไทยมีการปฏิรูปการเมือง สังคม และการศึกษา ซึ่งส่งผลกระทบต่อตรงถึงผู้ประกอบวิชาชีพครูโดยเฉพาะอย่างยิ่งการปฏิรูปทางการศึกษา เพราะหัวใจของการปฏิรูปทางการศึกษาคือการปฏิรูปการเรียนรู้ ดังคณะกรรมการปฏิรูปการเรียนรู้ (2543) ได้เห็นความสำคัญของครูและให้แนวคิดที่ว่า ครู คือ ผู้ซึ่งมีพันธกิจต่อการปฏิรูปการเรียนรู้เป็นหลัก และมีบทบาทอย่างสูงโดยตรงต่อผลสำเร็จของการพัฒนาความคิด จิตใจ ของบุคลากรการศึกษาและของผู้เรียน วิไล ตั้งจิตสมคิด (2544) ได้กล่าวถึงวิชาชีพครูไทยในปัจจุบันและอนาคตว่า ครู คือ ศูนย์กลางของการปฏิรูปการศึกษาและการพัฒนาระบบการเรียนรู้ ดังกล่าวที่ว่า การศึกษาที่ดีย่อมต้องการครูที่ดี (Good education requires good teacher) ในประเทศอเมริกา อดีตประธานาธิบดี Clinton B. ได้กล่าวถึงครูว่า ถ้าเราจะมีโรงเรียนที่ดีที่สุด ก็ต้องมีครูที่ดีที่สุดก่อน เช่นเดียวกับตัวเอง ถ้ามีครูไม่ดีก็ไม่มีวันที่ตนเองจะเป็นเช่นวันนี้ได้ ดังนั้น ครูในฐานะบุคลากรที่จะทำให้การปฏิรูปการศึกษาบรรลุเป้าหมาย จึงต้องรับรู้และเข้าใจการปฏิรูปการศึกษาในแง่มุมต่าง ๆ (คำหาณ คนใจ, 2534) ทั้งต้องปฏิรูปตนเองและปฏิรูปการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน นอกจากนี้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 หมวดที่ 6 ว่าด้วย มาตรฐานและการประกันคุณภาพการศึกษา โดยครูจะต้องถูกประเมินตามเกณฑ์มาตรฐาน 14 ข้อ ของสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา ที่ระบุเกณฑ์มาตรฐานการประเมินครูไว้ในข้อ 22 คือ ครูมีความสามารถในการจัดการเรียนการสอนอย่างมีประสิทธิภาพ และเน้นผู้เรียนสำคัญที่สุด โดยมีตัวบ่งชี้ข้อที่ 3 ระบุว่าครูมีความรู้ความสามารถทำการประเมินผลการเรียนการสอนและการนำผลการประเมินมาใช้พัฒนาคุณภาพ หนึ่งการประเมินผลการเรียนการสอนตามแนวปฏิรูปการศึกษานั้น ต้องเปิดโอกาสให้ผู้เรียนทำการประเมินตนเองและเพื่อน ทำให้ครูต้องมีความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับเทคนิควิธีการประเมินตนเองของครูเพื่อพัฒนาการเรียนการสอนจนสามารถปฏิบัติได้ก่อน จึงจะสามารถพัฒนานักเรียนให้ดำเนินการประเมินตนเองได้อย่างถูกต้อง

การประเมินตนเองที่ดีนั้น ทำได้โดยบุคคลแต่ละคนจะต้องเป็นผู้สังเกต อธิบาย และประเมินพฤติกรรมของตนได้ดีที่สุดในทุกสถานการณ์และบุคคลจำเป็นต้องประเมินตนเองอย่างตรงไปตรงมา โดยปราศจากอคติ (Brown, 1976) การประเมินตนเองเป็นวิธีการที่สะดวก ประหยัดเวลาและทรัพยากร ที่สำคัญคือเป็นประโยชน์ต่อตนเอง ในการเพิ่มพูนและพัฒนาประสิทธิภาพการทำงานได้ดีขึ้น (Campbell และ Lee, 1988) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของพระเทพเวที เย็นใจ เลขาภิบาล (อ้างถึงใน สมคิด พรหมจ้อย 2535) สมคิด พรหมจ้อย (2535) และพิชิต ฤทธิ์จรูญ

(2538) ที่กล่าวว่า การประเมินตนเองเป็นวิธีการที่ทำให้ผู้ปฏิบัติงานได้ตรวจสอบและพิจารณาผลการทำงานของตนเองเพื่อให้ทราบถึงจุดเด่นและข้อบกพร่องของการดำเนินงานของตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ และนำผลการพิจารณาและการตรวจสอบมาใช้ในการปรับปรุงและพัฒนางานให้มีประสิทธิภาพ

สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (2541) ได้นำแนวคิดที่เสนอโดย Worthen และ Sanders มาแบ่งเป็นกระบวนการประเมินได้ 8 กระบวนการ ซึ่งมีกระบวนการประเมินตนเองเป็นกระบวนการหนึ่งที่น่าสนใจมาก เพราะการประเมินตนเองเป็นหัวใจของการประเมิน เป็นหลักการที่สำคัญของการประเมินตามแนวพุทธศาสตร์ (สมหวัง พิธิยานุวัฒน์, 2541) และตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 หมวดที่ 6 ว่าด้วยมาตรฐานและการประกันคุณภาพการศึกษา ได้กำหนดให้สถานศึกษามีระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา และให้ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการบริหารการศึกษาที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง ทั้งต้องรับการประเมินภายนอก เพื่อรับรองมาตรฐานจากสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา ตามข้อกำหนดดังกล่าวสถานศึกษาหรือโรงเรียนต้องดำเนินการประเมินตนเองของสถานศึกษาหรือประเมินตนเองของโรงเรียน ในการนี้บุคลากรภายในสถานศึกษาหรือโรงเรียน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ครูต้องมีส่วนร่วมในการประเมิน

จากการศึกษาผลงานการวิจัยและพัฒนาระบบการประเมินผลภายในสถานศึกษาของ สุวิมล ว่องวานิช (2543) การศึกษาผลงานของ สมคิด พรหมจ้อย (2535) เกี่ยวกับการพัฒนาระบบการประเมินตนเองสำหรับศูนย์ประสานงานการศึกษานอกโรงเรียนระดับอำเภอ พิชิต ฤทธิจักรุณ (2538) เกี่ยวกับการพัฒนาระบบการประเมินตนเองในการใช้หลักสูตรสำหรับโรงเรียนมัธยมศึกษา และมนูญ สีวามย์ (2538) เกี่ยวกับการพัฒนาระบบการประเมินแบบ 360 องศา เพื่อการพัฒนาการสอนของครูสังกัดกรมสามัญศึกษา พบว่า ตัวบ่งชี้ที่กำหนดในการประเมิน นอกจากจะเกี่ยวข้องกับครูโดยตรงแล้ว ตัวบ่งชี้ที่เกี่ยวกับนักเรียนยังเป็นผลสะท้อนถึงการปฏิบัติงานการสอนและงานพิเศษของครู ครูจึงเป็นบุคลากรในโรงเรียนที่มีบทบาทและมีความสำคัญมากในการประเมินตนเองของหน่วยงาน อันส่งผลถึงการประเมินวิชาชีพครู การประเมินครูทั้งในอดีตและปัจจุบัน จะมีวิธีการประเมินในรูปแบบต่าง ๆ ตามวัตถุประสงค์ของหน่วยงาน หรือองค์กรที่ประเมิน เช่น การประเมินโดยผู้บริหารจะเป็นไปเพื่อการเลื่อนตำแหน่ง เลื่อนขั้นเงินเดือน หรือเพื่อการคัดเลือก และมีการประเมินครูเพื่อต้องการข้อมูลในการพัฒนาทางการศึกษาหรือพัฒนาครู เช่น การจัดทำหลักสูตร การให้ความรู้แก่ครูในการอบรม การดำเนินงานในโครงการต่าง ๆ ข้อมูลส่วนใหญ่ไม่ได้นำมาใช้เพื่อการพัฒนาการสอนของครู ซึ่งเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับวิชาชีพครูโดยตรง

การประเมินวิชาชีพนี้ Stufflebeam และ Shinkfield (1985 อ้างถึงใน Airasian และ Gullickson, 1996) ได้ให้ข้อสังเกตว่า การประเมินที่สำคัญที่สุดของวิชาชีพคือ การดำเนินการโดยตัวผู้ประกอบอาชีพเอง ดังนั้นเมื่อครูได้รับการสนับสนุนให้สะท้อนความเชื่อและการปฏิบัติแล้ว ย่อมเกิดความเข้าใจ ความก้าวหน้า การให้โอกาสครูสำรวจ ความเชื่อ ความรู้ และได้ปฏิบัติ ทำให้ข้อสงสัยของครูที่คาดว่าจะตกลงกันได้ก็เป็นที่ไปตามความคาดหมายของกลุ่มสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2544) ได้จัดทำเกณฑ์และตัวชี้วัดการประเมินตนเองของครูในโรงเรียนปฏิรูปการเรียนรู้ ให้โรงเรียนศึกษาหารูปแบบหรือระบบการประเมินเอง มีขอบเขต 3 ด้าน คือ ด้านการบริหารจัดการ ด้านการจัดการเรียนรู้ และด้านผลการจัดการเรียนรู้ โดยด้านการจัดการเรียนรู้ ได้กำหนดไว้ให้ครูประเมินเพื่อพัฒนาตนเอง มี 6 รายการ คือ คุณลักษณะของครู แผนการจัดการเรียนรู้ บทบาทครู บทบาทนักเรียน สื่อการเรียนรู้ การวัดและประเมินผลการเรียนรู้

จากการศึกษาดังกล่าว พบว่านักการศึกษา หน่วยงานหรือองค์กรต่าง ๆ ให้ความสำคัญในเรื่องการประเมินตนเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการประเมินตนเองของครู ดังเช่นความคิดเห็นของสมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (2541) เกี่ยวกับการประเมินตนเองของครูมีข้อดี ดังนี้

1. มีจุดแข็งในการนำผลการประเมินไปใช้เพื่อการปรับปรุงและพัฒนางาน ซึ่งสอดคล้องกับปรัชญาของการประเมิน
2. เป็นกระบวนการของการปฏิบัติงานอย่างเป็นระบบครบวงจรของการทำงานอย่างมีคุณภาพ
3. เป็นกระบวนการพัฒนาคน พัฒนางานตลอดจนพัฒนาองค์กรอย่างเป็นระบบ
4. มีบทบาทสำคัญในการประกันคุณภาพการศึกษา

นอกจากนี้ ไพฑูรย์ สีนลารัตน์ (2524) ได้ให้ข้อคิดว่าผู้สอนเป็นบุคคลที่สำคัญที่สุดในการสอนและการปรับปรุงการสอน ผู้สอนสามารถมองเห็น เข้าใจ และรู้จักตนเองดีพอในการประเมินตนเอง

การประเมินตนเองเป็นเรื่องที่ทำได้ยากแต่ความจริงมนุษย์ก็ทำอยู่แล้วถ้าอยากจะพัฒนาตนเอง คนที่ประเมินตนเองได้ดีต้องลดอคติให้มากและเพิ่มปัญญาในการวิเคราะห์ตนเองให้ลึกซึ้ง (เย็นใจ เลาหวานิช อ้างถึงใน สมคิด พรหมจู้, 2535) ข้อจำกัดในการประเมินตนเอง คือ เป็นการยากที่จะขจัดอคติของการประเมินตนเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งผลการประเมินตนเองในเชิงการประเมินรวมสรุป ถ้าจะสร้างความเชื่อถือในผลการประเมินตนเอง ผู้ประเมินก็จำเป็นต้องสร้างระบบการประเมินตนเอง โดยการพัฒนาเกณฑ์และตัวบ่งชี้ (สมหวัง พิธิยานุวัฒน์, 2541) พระเทพเวที (ประยูรค์ ปยุตโต อ้างถึงใน สมคิด พรหมจู้, 2535) ให้ระวางความเป็นกลางของผู้ประเมินและต้องลดอคติโดยใช้หลักธรรมในพระพุทธศาสนาช่วยลดอคติ 4 ได้แก่ ฉันทาคติ

ลำเอียงเพราะรัก โทสาคติ ลำเอียงเพราะชัง โมหาคติ ลำเอียงเพราะหลง และภยากติ ลำเอียงเพราะกลัว

การประเมินตนเอง แม้จะมีข้อจำกัดดังกล่าว แต่หากศึกษาหาวิธีการควบคุมอคติ หรือลดอคติดังกล่าวได้ เช่น การให้ผู้ประเมินตนเองตรวจสอบอคติของตนด้วยเครื่องมือหรือวิธีการที่เชื่อถือได้อย่างต่อเนื่อง จะทำให้ผู้ประเมินเข้าใจตนเองและสามารถปรับปรุงตนหรือพัฒนาตนเองได้ การใช้สารสนเทศจากผู้ที่มีส่วนได้เสีย ซึ่งเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของตน เป็นสิ่งสะท้อนให้เห็นตนเองในจุดที่ตนไม่สามารถสังเกตพบได้ ดังเช่นการประเมินแบบ 360 องศา ทุกคนในหน่วยงานเป็นผู้ประเมินและเป็นผู้ได้รับผลการประเมิน โดยได้รับข้อมูลที่ตรงกับความเป็นจริงของชีวิตการทำงาน ทำให้สามารถช่วยลดอคติในการประเมินจากแหล่งเดียวได้ รวมทั้งต้องทำการควบคุมความคลาดเคลื่อนอื่นที่ส่งผลต่อการประเมินตนเองของครู จะทำให้การประเมินตนเองเป็นที่ยอมรับและลดข้อจำกัดดังกล่าวได้

เนื่องจากการดำเนินการประเมินครูเพื่อพัฒนาการเรียนการสอน มีความจำเป็นอย่างยิ่งในการจัดการศึกษา เพราะสภาพการศึกษาในประเทศไทยปัจจุบันมีลักษณะคล้ายคลึงกับประเทศอเมริกาในอดีตที่ต้องมีการพัฒนาครู โดยให้ครูประเมินตนเอง Little (1993) กล่าวว่า การประเมินตนเองของครูในประเทศอเมริกามีแนวโน้มมาจาก

1. ผลการทดสอบนักเรียน ระดับชาติและระดับนานาชาติ มีคุณภาพต่ำ เพราะสาเหตุส่วนหนึ่งมาจากการปฏิบัติงานของครู
2. การเปลี่ยนรูปแบบ การตรวจสอบครู ด้วยการดำเนินการร่วมกัน คือ ให้มีการสะท้อนภาพการพัฒนาและประเมินครูโดยยึดครูเป็นศูนย์กลางในการประเมิน
3. การมอบอำนาจในการออกใบรับรองวิชาชีพครูทั้งใหม่และเก่า ทั้งต้องการให้มีการประเมินครูอย่างต่อเนื่อง และการให้ครูมีภาระเพิ่มขึ้น เพื่อแสดงให้เห็นประสิทธิภาพของครู
4. ให้ความสำคัญกับรูปแบบการสอนและการเรียนรู้ด้วยตนเองมากกว่าสั่งให้คิดและให้มีการสร้างตนเองอย่างมีความหมาย
5. นำเกณฑ์ใหม่ไปใช้ในการประเมินความสำเร็จในการสอน ซึ่งเชื่อว่าเกณฑ์มีความแกร่งในการใช้ประเมินครูและใช้ตัดสินใจเกี่ยวกับการปฏิบัติงานของครู

จากการศึกษาเกี่ยวกับระบบการประเมิน ทำให้ทราบว่าระบบการประเมินเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะช่วยในการปรับปรุงและพัฒนางานได้ ทั้งในตัวระบบจะเป็นวิธีการทำงานหรือกระบวนการทำงานที่มีระเบียบและขั้นตอนเฉพาะของตนเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์รวมอย่าง ต่อเนื่อง ดังเช่น สมคิด พรหมจู้ (2535) ได้พัฒนาระบบการประเมินตนเองของศูนย์ประสานงาน การศึกษานอกโรงเรียนระดับอำเภอ และพิชิต ฤทธิ์จรูญ (2538) ได้พัฒนาระบบการประเมินตนเองในการใช้หลักสูตรสำหรับโรงเรียนมัธยมศึกษา พบว่าระบบการประเมินตนเองสามารถ

นำไปปฏิบัติงานได้จริง ง่ายต่อการทำความเข้าใจ และเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินงาน ผลการประเมิน ผู้บริหารและผู้ร่วมงานยอมรับและมีความพึงพอใจ ดังนั้นการใช้ระบบการประเมินเป็นเครื่องมือช่วยในการพัฒนาและปรับปรุงงานให้มีประสิทธิภาพได้ ต้องมีการพัฒนาระบบการประเมิน แต่การพัฒนาการประเมินตนเองดังกล่าวและการพัฒนาระบบการประเมินแบบ 360 องศา เพื่อพัฒนาการสอนของครูซึ่งศึกษาโดย มนุญ ศิวารมย์ (2542) ซึ่งให้ครูประเมินตนเองโดยใช้ข้อมูลจากบุคคลรอบข้างนั้น ยังขาดการตรวจสอบความถูกต้องที่เป็นกระบวนการ ทั้งมีการใช้สารสนเทศของผู้ประเมินและผู้เกี่ยวข้องหรือผู้มีส่วนได้เสียมาประกอบการพิจารณาคัดสินคุณค่าของตน นอกจากนี้เมื่อได้ศึกษาทฤษฎีและแนวคิดทางจิตวิทยาการเรียนรู้ พบว่า ทฤษฎีความต้องการพื้นฐานของ Maslow (1970) ทฤษฎีประสิทธิภาพตนเอง (Self-Efficacy Theory) และทฤษฎีการควบคุม (Control Theory) ซึ่งกล่าวถึงการรับรู้ความสามารถของตนเอง และการตั้งเป้าหมายที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน ทำให้ทราบว่ามีความสอดคล้องกับการประเมินตนเองของครูที่มีความต้องการ รู้จักตนเอง เข้าใจตนเอง ค้นหาศักยภาพของตน เพื่อนำมาใช้ในการปฏิบัติตนในการทำงานให้บรรลุตามเป้าหมายที่ตนกำหนดไว้ ทั้งจากการศึกษาเกี่ยวกับสัมพันธ์ภาพระหว่างบุคคลและหลักการเสริมแรง ซึ่งสามารถเสริมพลังอำนาจ (empowerment) ให้แก่ครูสามารถทำการประเมินตนเองด้วยตนเองได้ ด้วยความมั่นใจ มีการตรวจสอบความถูกต้องของการประเมินตนเองโดยอาศัยบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้องหรือผู้มีส่วนได้เสีย (stakeholders) เป็นผู้ให้ข้อมูลหรือสารสนเทศประกอบการตัดสินใจในการประเมินตนเองและพัฒนาตนเองให้เป็นที่ยอมรับและมีประสิทธิภาพได้ จากการศึกษาเอกสารที่ผ่านมายังไม่พบการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการประเมินตนเองของครูเพื่อพัฒนาการเรียนการสอน ที่คำนึงถึงความถูกต้องในการประเมินตนเอง โดยการนำสารสนเทศจากผู้มีส่วนได้เสียมาช่วยในการประเมินตนเองของครูอย่างเป็นระบบในประเทศไทยและเห็นว่ามีควมจำเป็นต่อวงการศึกษ จึงมีความสนใจที่จะศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาระบบการประเมินตนเองของครูเพื่อพัฒนาการเรียนการสอนที่เพิ่มความถูกต้องโดยใช้สารสนเทศจากผู้มีส่วนได้เสีย (stakeholders) เพื่อช่วยครูให้บรรลุเป้าหมายที่พึงปรารถนาตามมาตรฐานวิชาชีพครู

คำถามวิจัย

1. องค์ประกอบที่สำคัญของระบบการประเมินตนเองของครู เพื่อพัฒนาการเรียนการสอนที่เพิ่มความถูกต้องโดยใช้สารสนเทศจากผู้มีส่วนได้เสีย มีอะไรบ้าง
2. ระบบการประเมินตนเองของครูเพื่อพัฒนาการเรียนการสอน มีกระบวนการหรือขั้นตอนดำเนินการอย่างไร และมีปฏิสัมพันธ์กันอย่างไรบ้าง
3. ครูตรวจสอบความถูกต้องในการประเมินตนเองเพื่อพัฒนาการเรียนการสอน ได้อย่างไร

4. ทราบได้อย่างไรว่าครุนำผลการประเมินตนเองไปใช้ในการพัฒนาการเรียนการสอน
5. ระบบการประเมินตนเองของครูเพื่อพัฒนาการเรียนการสอนจะมีลักษณะอย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อพัฒนาระบบการประเมินตนเองของครูเพื่อพัฒนาการเรียนการสอนที่เพิ่มความถูกต้องโดยใช้สารสนเทศจากผู้มีส่วนได้เสีย โดยมีวัตถุประสงค์เฉพาะคือ

1. ศึกษาองค์ประกอบของระบบการประเมินตนเองของครูเพื่อพัฒนาการเรียนการสอน
2. สร้างระบบการประเมินตนเองของครูเพื่อพัฒนาการเรียนการสอน
3. ทดลองใช้ระบบการประเมินตนเองของครู เพื่อพัฒนาการเรียนการสอนที่สร้าง
4. เพื่อปรับปรุงและนำเสนอระบบการประเมินตนเองของครูเพื่อพัฒนาการเรียนการสอนที่เพิ่มความถูกต้องโดยใช้สารสนเทศจากผู้ที่มีส่วนได้เสีย ในโรงเรียน

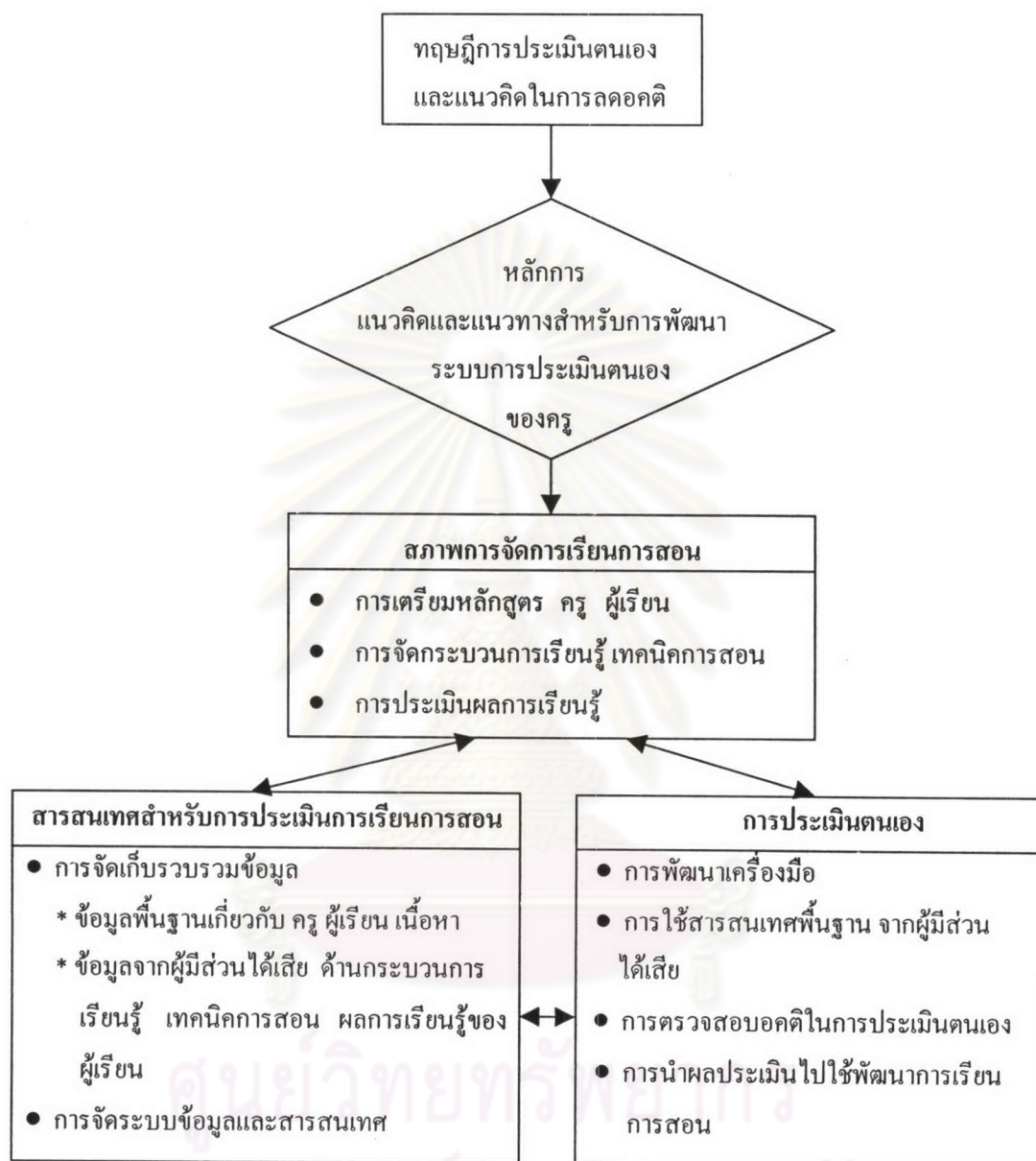
ข้อตกลงเบื้องต้น

1. ผู้มีส่วนได้เสีย ได้แก่ ศึกษานิเทศก์ ผู้บริหารโรงเรียน เพื่อนครู เป็นผู้รู้จริงเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนของครูและนักเรียนเป็นผู้รู้จริงเกี่ยวกับการปฏิบัติกิจกรรมการเรียนการสอนที่ครูจัด
2. คะแนนที่ได้จาก ผู้มีส่วนได้เสีย ทั้ง 4 แหล่ง ได้แก่ ความคิดเห็นของ ศึกษานิเทศก์ ผู้บริหารโรงเรียน เพื่อนครู และคะแนนเฉลี่ยของนักเรียนทั้งห้อง มีน้ำหนักเท่ากัน

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กรอบแนวคิดสำหรับดำเนินการวิจัย

กรอบแนวคิดในการศึกษาสำหรับการดำเนินงานวิจัยเชิงประเมินดังเสนอในแผนภาพที่ 1

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดสำหรับดำเนินการวิจัยในการพัฒนาระบบการประเมินตนเองของครู

ในการศึกษาค้นคว้าสำหรับการวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาระบบการประเมินตนเองของครูที่เพิ่มความถูกต้องโดยใช้สารสนเทศจากผู้มีส่วนได้เสียเพื่อพัฒนาการเรียนการสอนนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาทฤษฎีการประเมินตนเองจากเอกสาร ศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการถอดคอดีในการประเมินตนเองจากเอกสารและผู้เชี่ยวชาญ เพื่อนำมาใช้เป็นหลักการ แนวคิด และแนวทางสำหรับการพัฒนาระบบการประเมินตนเองของครู โดยองค์ประกอบที่สำคัญในการประเมินตนเองของครู

เพื่อพัฒนาการเรียนการสอนมี 3 ส่วน ที่มีปฏิสัมพันธ์กันและส่งผลซึ่งกันและกัน ดังนี้

1. องค์ประกอบด้านสภาพการจัดการเรียนการสอน ประกอบด้วย

1.1. การเตรียมการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

1.1.1. การเตรียมแผนการสอน คือ การกำหนดวัตถุประสงค์การเรียนรู้ เนื้อหา แหล่งเรียนรู้ สื่อ วัสดุอุปกรณ์ กิจกรรมการเรียนรู้ วิธีการวัดและประเมินผลผู้เรียน

1.1.2. การเตรียมตัวครูให้มีความรู้ ความสามารถในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ตามหลักสูตรที่สอน

1.1.3. การเตรียมนักเรียนให้มีความพร้อมที่จะเรียน การรู้จักนักเรียน

1.2. การจัดกิจกรรมการเรียนรู้และการใช้เทคนิคการสอน

1.2.1. การชี้แจงหรือทำความเข้าใจเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ในการเรียนรู้แต่ละเรื่องหรือแต่ละหน่วยการเรียนรู้

1.2.2. การทำความเข้าใจเกี่ยวกับวิธีการเรียนรู้ ข้อตกลง วิธีการวัดประเมินผลการเรียนรู้ร่วมกัน

1.2.3. การดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

1.3. การประเมินผลการเรียนรู้

1.3.1. การประเมินระหว่างการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ (Formative Evaluation)

1.3.2. การประเมินหลังการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ (Summative Evaluation)

2. องค์ประกอบด้านสารสนเทศสำหรับการประเมินการเรียนการสอน ประกอบด้วย

2.1. การเก็บรวบรวมข้อมูล

2.1.1. ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับ ครู ผู้เรียน เนื้อหา

2.1.1.1. ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับครู เช่น ความรู้ในเรื่องที่สอน วิธีการสอน ทักษะในการจัดการเรียนการสอน ความสามารถในการวัดและประเมินผลนักเรียน

2.1.1.2. ข้อมูลพื้นฐานของนักเรียน เช่น ความถนัดหรือความสามารถพิเศษ สุขภาพของนักเรียน ความพร้อมที่จะเรียน การเข้าร่วมกิจกรรม พฤติกรรมเด่น และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

2.1.1.3. เนื้อหา เป็นเนื้อหาสาระหลักที่กำหนดกำหนดไว้ในหลักสูตรตามระดับความสามารถในการเรียนรู้ของนักเรียน

2.1.2. ข้อมูลจากผู้มีส่วนได้เสียหรือผู้เกี่ยวข้องรอบด้านเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ ที่ครูผู้สอนเตรียมและดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้แก่ นักเรียน รวมทั้งการวัดและประเมินผลนักเรียน ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน

2.2. การจัดกระทำระบบข้อมูล สารสนเทศ โดยนำข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับ ครู ผู้เรียน

เนื้อหาสาระในการจัดการเรียนการสอน และข้อมูลจากผู้มีส่วนได้เสีย มาจัดรวบรวมไว้อย่างเป็นระบบเพื่อสะดวกในการเลือกใช้ได้อย่างถูกต้อง เช่น ใช้ตรวจสอบความถูกต้องในการประเมินตนเอง ใช้พิจารณาปรับปรุงหรือพัฒนาการจัดการเรียนการสอนของตนหรือใช้ประเมินตนเอง เป็นต้น

3. องค์ประกอบด้านการประเมินตนเอง ประกอบด้วย

3.1. การพัฒนาเครื่องมือ การจัดทำเครื่องมือ สำหรับประเมินตนเอง เครื่องมือวัดอคติ และแบบบันทึก ฯลฯ การกำหนดตัวบ่งชี้และเกณฑ์การประเมินตนเองของครู

3.2. การใช้สารสนเทศพื้นฐาน สารสนเทศจากผู้มีส่วนได้เสีย เพื่อเพิ่มความถูกต้องในการประเมินตนเอง และการปรับปรุงหรือพัฒนาการจัดการเรียนการสอนของตน

3.3. การตรวจสอบอคติในการประเมินตนเอง

3.4. การนำผลการประเมินตนเองไปใช้ ในการพัฒนาการเรียนการสอน

ขอบเขตของการวิจัย

1. ระบบการประเมินตนเองของครูเพื่อพัฒนาการเรียนการสอน ประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ 3 ส่วน คือ องค์ประกอบด้านสภาพการจัดการเรียนการสอน องค์ประกอบด้านสารสนเทศสำหรับประเมินการเรียนการสอน และองค์ประกอบด้านการประเมินตนเอง

2. องค์ประกอบด้านสภาพการจัดการเรียนการสอน ประกอบด้วยส่วนที่สำคัญ คือ ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับผู้เรียนและเรื่องที่สอน กระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และการประเมินผลการเรียนรู้

3. องค์ประกอบด้านสารสนเทศสำหรับประเมินการเรียนการสอน ประกอบด้วย การจัดเก็บรวบรวมข้อมูลพื้นฐานของครู ผู้เรียน เนื้อหาหรือความรู้เกี่ยวกับสิ่งที่สอน เทคนิคหรือวิธีการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ผลการเรียนรู้ของผู้เรียน และการจัดระบบข้อมูลสารสนเทศ

4. องค์ประกอบด้านการประเมินตนเองของครู มีส่วนประกอบที่สำคัญ ได้แก่ การพัฒนาแบบประเมินตนเอง การตรวจสอบความถูกต้องในการประเมินตนเอง และการนำผลการประเมินไปใช้ในการพัฒนาการเรียนการสอน

5. เครื่องมือที่ใช้ในการประเมิน ประกอบด้วย แบบสอบถามในการประเมินระบบแบบประเมินตนเองของครูซึ่งผู้วิจัยสร้างและปรับปรุงโดยให้ครูมีส่วนร่วมพิจารณา แบบสอบถามความคิดเห็นและแบบบันทึกของผู้ให้สารสนเทศเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน

6. เกณฑ์ในการประเมินแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ เกณฑ์ในการประเมินตนเองของครูเพื่อพัฒนาการเรียนการสอนและเกณฑ์ในการประเมินระบบการประเมินตนเองของครู ซึ่งพิจารณาจากความเป็นประโยชน์ (Utility) ความเป็นไปได้ (Feasibility) ความเหมาะสม (Propriety) และความถูกต้องครอบคลุม (Accuracy)

7. ประชากรที่ใช้ในการศึกษาคั้งนี้เป็นข้าราชการครู สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

ระบบ หมายถึง กลุ่มขององค์ประกอบที่มีความสัมพันธ์และมีผลกระทบซึ่งกันและกัน ร่วมกันทำหน้าที่หลักให้บรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกัน

ระบบการประเมินตนเองของครูเพื่อพัฒนาการเรียนการสอน หมายถึง กระบวนการที่องค์ประกอบสำคัญ 3 ส่วนได้แก่ องค์ประกอบด้านสภาพการจัดการเรียนการสอน องค์ประกอบด้านสารสนเทศสำหรับประเมินการเรียนการสอน และองค์ประกอบด้านการประเมินตนเอง ร่วมกันทำหน้าที่ในการตรวจสอบการจัดการเรียนการสอนของครู โดยใช้สารสนเทศการเรียนการสอนที่ผู้มีส่วนได้เสียบรรวบรวมไว้ให้ครูใช้ในการประเมินตนเองเพื่อตัดสินคุณค่าการสอนของตนได้อย่างถูกต้อง

องค์ประกอบด้านสภาพการจัดการเรียนการสอน หมายถึง ความรู้ความเข้าใจของครูเกี่ยวกับหลักสูตร ผู้เรียน กระบวนการเรียนรู้ เทคนิคการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของนักเรียน

องค์ประกอบด้านสารสนเทศสำหรับการประเมินการเรียนการสอน หมายถึง การรวบรวมข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับครู นักเรียน เนื้อหาในวิชาหรือกลุ่มประสบการณ์ที่สอน และข้อมูลเกี่ยวกับเทคนิคหรือวิธีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของครูจากผู้เกี่ยวข้อง รวมทั้งผลการเรียนรู้ของผู้เรียน แล้วจัดระบบข้อมูลสารสนเทศ

องค์ประกอบด้านการประเมินตนเองของครู หมายถึง กระบวนการพัฒนาเครื่องมือในการประเมินตนเอง การใช้สารสนเทศเพื่อเพิ่มความถูกต้องในการประเมินตนเอง การตรวจสอบอคติในการประเมินตนเอง และการนำผลการประเมินไปใช้ในการพัฒนาการเรียนการสอน

ผู้มีส่วนได้เสีย หมายถึง ผู้เกี่ยวข้องรอบด้าน 360 องศา ซึ่งเป็นบุคลากรที่เกี่ยวข้องโดยตรงและมีความรู้เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนของครู หรือเป็นผู้มีส่วนได้เสียในการประเมินตนเองของครูสำหรับการวิจัยนี้ และบุคคลดังกล่าวเป็นผู้ที่ครูผู้สอนเลือกไว้เป็นผู้ให้ข้อมูลหรือสารสนเทศเพื่อการประเมินได้แก่ ศิษยานุศิษย์เขตพื้นที่การศึกษา ผู้บริหารโรงเรียน เพื่อนครู และนักเรียนชั้น ป.5-ม.3

สารสนเทศสำหรับการประเมินตนเอง หมายถึง ข้อเท็จจริงหรือร่องรอยการขีดเขียน บันทึกข้อความ ข้อเสนอแนะ ข้อสรุป ที่ผู้มีส่วนได้เสียบันทึกหรือเสนอให้ครูนำไปพิจารณาประกอบการประเมินตนเอง หลังจากการสังเกตเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของครู ผลการเรียนรู้ของนักเรียนและผลงานนักเรียน

ปัจจัยที่เกี่ยวกับการประเมินตนเองของครู หมายถึง ตัวแปรที่เกี่ยวกับการเรียนการสอน ได้แก่ การเตรียมการสอน เทคนิควิธีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ปฏิสัมพันธ์ของครูที่มีต่อนักเรียน และผลการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

ความสำเร็จของการดำเนินงาน หมายถึง คุณภาพในการประเมินตนเองของครู และการประเมินระบบการประเมินตนเองของครู ที่ดำเนินงานตามมาตรฐาน 4 ด้าน ได้แก่ ความเป็นประโยชน์ (Utility Standard) ความเป็นไปได้ (Feasibility Standard) ความเหมาะสม (Propriety Standard) และความถูกต้องครอบคลุม (Accuracy Standard)

ความถูกต้องครอบคลุม (Accuracy Standard) หมายถึง ผลการประเมินตนเองหลังจากปรับแก้ความลำเอียงแล้ว สอดคล้องกับผลการประเมินของผู้มีส่วนได้เสีย และไม่มีอคติในการประเมินตนเอง

ความเป็นประโยชน์ (Utility Standard) หมายถึง ระบบการประเมินสามารถช่วยครูนำผลการประเมินตนเองไปใช้ในการพัฒนาตนได้ดีขึ้นและสนองต่อพัฒนาการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนได้

ความเป็นไปได้ (Feasibility Standard) หมายถึง คุณลักษณะของระบบการประเมินที่ครูสามารถนำไปใช้ในการประเมินตนเองได้จริงและสามารถนำไปใช้ได้ พร้อมกับการดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอนปกติ

ความเหมาะสม (Propriety Standard) หมายถึง คุณลักษณะของระบบการประเมินตนเองที่สอดคล้องกับแนวนโยบายของโรงเรียนและการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนปกติของครู

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการวิจัย

1. มีระบบการประเมินตนเองของครู ที่สามารถนำไปใช้ ให้เกิดประโยชน์ในการจัดการหรือดำเนินการเกี่ยวกับการพัฒนางานการจัดการเรียนการสอนของคนอย่างเหมาะสมได้แก่ การประสานงานกับผู้มีส่วนได้เสียสังเกตการสอน การวางแผนในการรวบรวมข้อมูล สารสนเทศการเรียนการสอน เป็นต้น
2. ครูมีความรู้ ความเข้าใจ ในระบบการประเมินตนเอง สามารถดำเนินการประเมินตนเองได้ และนำผลการประเมินตนเอง ไปใช้ในการพัฒนาการเรียนการสอนของตนและผู้เรียน
3. ครูมีโอกาสพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องและเหมาะสม คือ พิจารณาสารสนเทศเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนของตนที่ควรปรับปรุงหรือพัฒนามาวางแผนดำเนินการจัดการเรียนการสอนในครั้งต่อไป หรือการขอความร่วมมือจากผู้มีส่วนได้เสียให้ข้อมูลสารสนเทศการเรียนการสอนของตน เป็นต้น